

Паляниця Т.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.і.н., доцент, доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Грубінко А.В.*

ІУДЕЙСЬКІ ЗАКОНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІУДЕЙСЬКОГО ПРАВА ТА ОСНОВА СТАРОГО ЗАВІТУ

Закони – це вища правова норма для всіх народів, яка утримує цей світ від деградації. І дослідження законів у свою чергу має велике значення. Але для дослідження обрано саме єврейські закони, тому що найважливішим критерієм оцінювання будь-якого цивільного кодексу є Десять Заповідей, особливо у християнських державах. Вони несуть у собі ті життєві принципи, якими неможливо знехтувати. Потреба характеристики єврейського права зумовлена також тим, що без розуміння основних закономірностей його розвитку загальнотеоретична характеристика релігійної правової системи не могла б вважатися повною [4, с. 50].

Основним джерелом дослідження права Стародавнього Ізраїлю є книги Старого Заповіту Біблії, на основі яких історики і дослідники минулих часів і сучасності створювали свої наукові праці. Найпершим законодавцем Ізраїлю вважається Мойсей – пророк, який вивів ізраїльський народ з Єгипту, де вони були рабами. Перебуваючи на чужині, єврейський народ продовжував існувати як нація, і тому для нього був необхідний розвиток власного права [2, с. 39]. Вихід історики датують XIV-XIII ст. до н. е. У Біблії сказано, що закони були дані Мойсеєві Богом. Мойсей представляв перед Богом всю спільноту Ізраїля. Велика кількість місць в Біблії (Вих. 17:14, 24:4; Лев. 26:26 та ін..) свідчить про те, що саме Мойсей записав слова Господа. Закон був даний Богом на горі Синай, яка знаходилась за межами Ізраїля. Закон складається з двох частин – Десяти заповідей і Книги Заповіту. Більш детально закони викладені у заповідях про святість і в книзі Повторення Закону. Книга заповіту є основним законом для повсякденного життя народу. Тут представлені: 1) мішпатім, або права – відносяться до громадян; 2) деварім; 3) хуккот [5, с. 337].

Мішпатім, або права – це постанови про встановлення і підтримання громадського порядку, яке об'єднує в собі:

а) захист рабів. У євреїв було рабовласництво. Після закінчення строку рабства (6 років) раб міг обирати: стати вільним чи залишитись у свого господаря. Якщо раб-єврей упродовж років рабства отримав від свого пана дружину, має від неї дітей, то вони належать пану, і якщо раб не хоче виходити на волю без членів своєї родини, то мусить добровільно оголосити про своє довічне залишення у рабстві;

б) кримінальне право – захист життя. За найважчі злочини передбачалась смертна кара. До таких злочинів належить вбивство, замах на вбивство, побиття батька чи матері, проклин батька чи матері. Згадується така особа, як месник за кров [3, с. 102]. Він повинен був забити вбивцю. Якщо хтось

випадково вбив людину, то громада мала розсудити між тим, хто вбив, і месником. Громада могла відпустити людину, яка вбила ненавмисно, до міста сховища. Там ця особа могла переховуватись до смерті найвищого священика. Такими містами ставали 3 міста в середині Краю, тобто Ханаану. Одного свідка було не достатньо для того, щоб осудити когось на смерть, необхідно було свідчення двох або трьох свідків (Чис. 35: 16-34). За вбивство раба також передбачалось покарання, але не настільки суворе. Був присутнім принцип таліону (Вих. 21: 12-27). Ізраїльтянам було заборонено мати у себе в домі яку-небудь отруту. Якщо в когось вона була знайдена, його карали такою смертю, яку він збирався вчинити іншим, для кого була підготована отрута [6]. Тілесні побої та ушкодження мусять бути відшкодовані матеріально. Ненавмисний поштовх вагітної, який спричинив викидень, має бути відшкодований у розмірі, який вкаже чоловік потерпілої. За викрадення людини покаранням була смертна кара;

в) цивільне право – захист власності. Якщо комусь була дана річ на збереження, то той, хто її отримав, повинен був берегти її як щось священне, не допускаючи втрати цієї речі. Якщо майно, передане на сховок, було украдене і злочин не виявлений, зберігач такого майна мусить принести клятву перед Богом, що невинний у присвоєнні.[5] Крадіжки відшкодовувались злочинцем. Закони Мойсея дозволяли побиття до смерті злочинця, який «вломлюється уночі», але «коли над ним уже зійшло сонце», злочинця має відшкодувати украдене. Він міг бути проданий в рабство за скоєне. Псування чужого майна також відшкодовувалось. Випас худоби на чужому полі чи у винограднику має бути відшкодований «найкращим» з власного поля чи виноградника. Якщо хтось вкрав золото або срібло, повинен був повернути вдвічі більше. Якщо хтось вкрав худобу, повинен був відшкодувати це у чотирьохкратному розмірі. Хто був не в змозі заплатити такий штраф, ставав рабом і повинен був працювати, поки не відшкодує збитки. За викрадення людини покаранням була смертна кара. У цей період ізраїльтяни мали порядок спадкування. Спадок віддавався перворідному синові. Коли хтось помирав, і не мав синів, спадок переходив дочці. Якщо не мав і дочок, спадок переходив до братів померлого. А якщо не мав і братів, то спадок належав братам батька померлого. У тому випадку, коли і батько спадкодавця не мав братів, спадщину давали його родичу, або близькому з роду (Чис. 27:1-11);

г) релігійне право – захист святині. Особливістю єврейського права є закон про чисте і нечисте. У ньому сказано, яких тварин можна вживати у їжу, а яких ні. Своєрідним є закон про проказу. Хворий повинен був прийти до священика. Якщо людина визнавалась хворою на показу, вона повинна була жити самотньо, поза табором (Лев. 13: 1-46). Після выздоровлення передбачався складний обряд очищення. Священики були особливою верствою населення. Їхнє життя жорстко контролювалось і також було підпорядковане закону. Їм було заборонено доторкатись до померлого (навіть якщо це батько, мати, чи інший близький родич), стригти волосся і бороду. Чоловік з якоюсь вадою (сліпий, кульгавий, зі зламанною рукою або ногою) не міг бути священиком (Лев. 21). Закон про назіра (назорей) пояснював обряд складення чоловіком або жінкою обітниці назіра. Це слово походить від єврейського «освячений», «відділений». Постанова про назорейство описана в Книзі Числа 6. У ізраїльтян обітницю назорейства могла дати будь-яка людина – чоловік чи

жінка, – якщо вважала необхідним посвятити себе Богу на деякий час або на все життя. У виняткових випадках людина ще до народження була вибрана в назорея Богом (як, наприклад, Самсон; Суд. 13: 5, 14) або власною матір'ю (як, наприклад, Самуїл; 1 Цар. 1:11). Обітниця назорейства включала в себе: а) відмову від вина і інших п'яних напоїв; б) відмову від бриття волосся на голові на протязі всього строку обітниці назорейства; в) заборону наближатись до мертвого тіла навіть у випадку смерті найближчих родичів. Склавши обітницю, назорей цілком посвячував себе Господу. Чарівництво, жертвоприношення ідолам були заборонені (Вих. 22: 17-19). Смертною карою каралось богохульство.

Шлюбно-сімейні стосунки також регулювались цими законами. Чоловікам дозволялось мати кілька жінок. Якщо заміжня жінка чинила перелюб з іншим чоловіком, то обоє вони карались смертю. Так само чинили і з дівчиною, яка була заручена і чинила перелюб (Повт. Закону 22:22-29). Статеві зносини з незарученою дівчиною тягнуть за собою обов'язок дати посаг і одружитися з такою жінкою. Якщо ж батько обезцещеної дочки відмовляється від цього зятя, гвалтівник мусить дати «стільки срібла, скільки дають у віно дівицям». Передбачались і розлучення. Якщо чоловік знайшов у жінці якусь ганебну річ, то він міг написати їй розводного листа і відпустити з свого дому. Тоді жінка могла одружитися з іншим чоловіком. Коли чоловік недавно одружився, то один рік після одруження він був вільний від походу у військо (Повт. Закону 24:1-5). Своєрідним і цікавим є закон по ревності. Якщо чоловік підозрював жінку у перелюбі, то він приводив її до священика і приносив жертву. Жінка давала клятву, що не чинила перелюбу. Після цього вона перевірялась спеціальною «гіркою водою». Якщо, випивши цю воду, жінка відчувала сильний біль, у неї напухав живіт і опадало стегно, вона визнавалась блудницею і її гріх був підтверджений. А якщо жінка не чинила перелюбу, то «гірка вода» ніяк їй не зашкодила. Відносини між батьками та дітьми також регулювались суворими законами. Прикладом цього є закон про неслухняного сина. Якщо хтось мав неслухняного сина, то батько і мати могли привести його до старших міста, до брами і сказати, що їх син непокірний. Тоді всі люди міста закидали його камінням до смерті (Повт. Закону 21:18-21).

Ці постанови мали на меті перетворити Ізраїль у святий народ, освячений для Бога.

Деварім, або «слова» – це накази, направлені на встановлення особливого життєвого порядку, обов'язки народу. Вони в першу чергу стосуються особистих відносин між людьми:

а) 4 заповіді про милосердя до ближніх; б) 7 заповідей, виконання яких зробить ізраїльтян «людьми святими»; в) 12 заповідей про справедливість, які визначають порядок суспільного життя. Заповіді про милосердя вчать зі співчуттям відноситись до безправних людей і строго забороняють бути з ними немилосердними. Сім заповідей про святість, на перший погляд, стосуються лише способу життя і дій, але насправді вони потребують глибокого смирення людської гордості. Порядок, який встановлюють дванадцять заповідей про справедливість повинен продемонструвати Божу велич ізраїльському народу.

Хуккот – це постанови, які регулюють суспільний устрій і порядок. Хуккот включає в себе: а) закон про суботній рік і суботній спокій. 6 років дозволялось сіяти землю і збирати врожай. А сьомого року це заборонялось. Так само 6

днів дозволялось працювати, а сьомий день – для відпочинку. б) заповідь про щорічні свята; в) заповідь про жертвоприношення. Розрізнялись такі жертви: цілопалення, хлібна жертва, жертва за гріх, за провину. Кожна з них мала свій порядок принесення (Лев. 6, 7). Хуккот визначав життя ізраїльтян часовими, соціальними і культовими постановами.

На початку шляху євреїв судочинство здійснювалось безпосередньо Мойсеєм. Але пізніше з народу були вибрані чоловіки, яких призначили тисяцькими, сотниками, п'ятдесятниками та десятниками. Вони стали судити народ. З найскладнішими справами ці чоловіки приходили до Мойсея (Вих. 18: 13-27). Заборонялося свідчити неправдиво, заохочувалась підтримка «убогого... на розправах». Суддям заборонялося пригнічувати бідних, приймати подарунки від сторін тяжби і навіть пригнічувати чужинця – «бо ви були чужинцями в Єгипетській землі». Після приходу ізраїльтян у Ханаан передбачалось, що у кожному місті буде призначений суддя. Судді займалися державними справами і вирішували приватні позови.

Отже, іудейське (єврейське) право є однією з найдавніших правових систем світу, що являє собою релігійно-правову систему, яка регулює суспільні відносини всередині єврейської громади. Закони Мойсея є законодачою основою іудейського права. Заборонні і зобов'язальні норми є пееважною частиною іудейських законів. Таким чином, в іудейському праві імперативні норми переважають над диспозитивними.

Іудейське право ґрунтується на принципі богообраності іудейського народу, його виділенні Богом серед інших народів. Хоч єврейське право зародилось так давно, воно не зникло, а залишається актуальним. Зараз юдейське право є складовою частиною правової системи Ізраїлю, її підсистемою. На теперішній час іудейські закони застосовуються переважно лише щодо питань, пов'язаних з особистим статусом єврея або шлюбних відносин. Проте воно активно впливає на право Ізраїлю. Підтвердженням цього є закріплення певних норм іудейського права на державному рівні. Зокрема, принципи, на яких побудовані іудейські закони, сьогодні втілені не лише в шлюбно-сімейному, а й в трудовому, кримінальному і цивільному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Біблія або книги святого письма Старого й Нового Заповіту / пер. Проф. Івана Огієнка. – К.: українське Біблійне товариство, 2009. – 1151 с.
2. Элон М. Еврейское право: пер. с иврита / под общ. ред. Ю. И. Козлихина; науч. ред.: М. Левинов, И. Менделевич; пер. А. Белова. – СПб.: Юрид. центр «Пресс», 2002. – 347 с.
3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник / Грубінко А.В. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 656 с.
4. Лук'янов Д.В. Загальна характеристика іудейського права / Д.В. Лук'янов // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2013. – с. 50-52
5. Ринекер Ф., Майер Г. Библиейская энциклопедия Брокгауза / Ф. Ринекер, Г. Майер // Christliche Verlagsbuchhandlung Paderborn, 2013. – 1088 с.
6. Иосиф Флавий. Иудейские древности / пер. Г.Г. Генкеля. – СПб., 1900. – В 2 т. Т. 1. - 717 с.